

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 373.24(497.4Ljubljana)“1834/1844“

Prejeto: 13. 5. 2020

Otroško zavetišče v Ljubljani – nastanek in delovanje v prvem desetletju (1834–1844)

MARIJA ČIPIĆ REHAR

mag. zgod. in dipl. etnol., arhivska svetovalka

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Mestni trg 27, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: marija.cipic-rehar@zal-lj.si

Izvleček

Članek predstavlja nastanek in razvoj prvega Otroškega zavetišča v Ljubljani. Ustanovo, ki je bila financirana izključno iz prispevkov posameznikov in dobrodelnih zbiranj, je avstrijska monarhija potrdila, k njenemu delovanju pa finančno ni prispevala. Inicijativa je bila prepuščena dobri volji bogatejšega in vplivnejšega sloja v Ljubljani. Članek prinaša podroben opis nastajanja ustanove, prizadevanj posameznikov ter začetno desetletje delovanja.

Abstract

CHILDREN'S SANCTUARY IN LJUBLJANA – ESTABLISHMENT AND OPERATION IN ITS FIRST DECADE (1834–1844)

The article deals with the establishment and development of the first Children's Sanctuary in Ljubljana. The Austrian monarchy confirmed its establishment, yet did not finance its operation. The institution was financed with contributions of individuals and through charity events; the initiative was therefore in the hands of the richer and more influential social class in Ljubljana. The author presents a detailed description of the institution's beginnings, endeavours of individuals in the process and the first decade of its operation.

Ključne besede:

otroško zavetišče,
varstvo otrok,
Ljubljana,
dobrodelnost,
meščanstvo.

Key-words:

Children's
sanctuary,
childcare,
Ljubljana, charity,
bourgeoisie

Uvod

Ljubljana se je z zadnji četrtini 18. stoletja začela širiti v predmestja, potekalo je osuševanje Barja, počasi pa so začeli rasti tudi industrijski objekti.¹ Po podatkih, ki jih navaja Ivan Slokar je imela Ljubljana leta 1800 9.731 prebivalcev, leta 1846 pa 18.583 prebivalcev, pri čemer naj bi se število prebivalstva večalo predvsem na račun delavcev, ki so delali v rafineriji sladkorja in bombažni predilnici.² S povečanjem števila delavskih družin so bili majhni otroci prepuščeni skrbi svojih starejših bratov in sester oziroma sami sebi. Ker do takrat ni bilo uradnih ustanov – vrtcev v Habsburški monarhiji, ki bi poskrbele za majhne otroke, so to pomembno vlogo prevzeli premožni ljudje.

Prve tovrstne ustanove so se pojavile v Angliji, njim je sledila tudi Nemčija in Habsburška monarhija. Na Dunaju je tako 4. maja 1830 pod pokroviteljstvom cesarice Karoline Avguste nastalo prvo dnevno zavetišče za majhne otroke, v duhu rojstva novega prestolonaslednika Franca Jožefa pa je avgusta 1830 v dunajskem predmestju nastala še ena ustanova in dana je bila možnost, da se začne s tovrstnimi ustanovami tudi drugod po cesarstvu.³

Kot piše Ivan Slokar je bila v obdobju Metternichovega absolutizma nujno potrebna zakonska podlaga tudi za zasebne ustanove, tako da je bil 21. februarja 1832 izdan odlok o ustanavljanju društev za zavetišča majhnih otrok. Ta so morala biti pod nadzorstvom škofijskega konzistorija, vendar pa so se morala vzdrževati izključno s prostovoljnimi prispevki, od javnih fondov niso prejeli nobenega denarja.⁴ Otroško zavetišče v Ljubljani je bil tako v bistvu prvi vrtec v slovenskem prostoru, sledilo mu je leta 1839 zavetišče v Kopru, ki pa je nastalo na podlagi donacije 5.000 goldinarjev odvetnika Francesca Grisonija. Leta 1841 pa je njegova žena darovala še poslopje s pripadajočim vrtom, podprli pa so ga tudi drugi meščani.⁵

Nastanek Otroškega zavetišča v Ljubljani

Otroške ustanove so v monarhiji tako nastajale ob iniciativi posameznikov, kar je v praksi pomenilo, da je bilo potrebno v sodelovanju pritegniti čim širše število uglednih in premožnih ljudi, ki bi lahko prispevali k delovanju ustanov tako s denarjem kot tudi z aktivnim sodelovanjem. Ob pripravah na ustanovitev otroškega zavetišča je potekalo tudi ustanavljanje ženskega društva, ki bi dejansko skrbelo za delovanje zavetišča ustanove. V javno objavljenem povabilu so 24. februarja 1834 pozvali »*velikodušne Ljubljančane ter jih seznanili, da bi tudi v Ljubljani, tako kot so po drugih velikih mestih v avstrijski monarhiji dnevna zavetišča za majhne otroke, katerih starši delajo. Pri tem bi razveselili velike množice ljudi in izkazali svojo velikodušnost, kajti v kratkem času naj bi nastalo društvo, ki bi skrbelo za zavetišče in veliko bi pripomogli z denarnimi sredstvi, k čemur so pozvali vse velikodušne meščane*«. Poleg tega so pojasnili, da gre za otroke med tremi in šestimi leti, katerih starši so imeli omejene možnosti, poleg tega so bili ti otroci še premajhni za v šolo in zanje ni imel kdo poskrbeti.

Javnost so obvestili, da je ustroj in predvideno delovanje ustanove pripravljeno na podlagi ustanov na Dunaju, Pragi, Gradcu in drugod, pri čemer ne bi šlo za prevzem celotne oskrbe ampak za skupen nadzor in primerno preskrbo za večji del dneva. Ob tem so tudi namignili, da potrebujejo stavbo s primernim

¹ Polajnar: *Ljubljana med kongresom in potresom*, str. 125–128.

² Slokar: *Otroško zavetišče v Ljubljani*, str. 118.

³ Radics: *Festschrift zur Feier des 75jährigen Bestandes der Kleinkinder-Bewahranstalt in Laibach*, str. 5.

⁴ Slokar: *Otroško zavetišče v Ljubljani*, str. 118.

⁵ Bonin: *Ustanovitev in delovanje koprškega vrtca ter dobrodelne ustanove Grisoni do konca prve svetovne vojne*, str. 450.

dvoriščem za igro otrok ter opremo, zaposliti pa bi bilo potrebno tudi učitelja in varuško. Da pa bi si bralci lahko dejansko predstavljali, kakšen finančni zalogaj bi bilo delovanje zavetišča, so navedli predvidene stroške za pouk otrok, ki naj bi znašali približno 600 goldinarjev, pri čemer pa bi začetno vzdrževanje znašalo 500 goldinarjev.

V vabilu so natančno navedli, da bi ustanova delovala pod vodstvom ženskega društva oziroma njegovega glavnega organa komiteja, pri čemer bi bilo enako število članic komiteja iz vsakega stanu: iz vseh treh stanov po štiri. Statut tako društva kot ustanove bi potrdila deželna oblast.

V povabilu so tudi izrazili željo, da bi ustanova začela z delovanjem v spomladanskem času, pri čemer so v ta namen ustanovili fond. Vsi, ki bi želeli prispevati, so bili povabljeni k vpisu do 24. marca 1834 v pisarni deželnega predsednika, v biroju gubernalnega svetnika Wagnerja, pri policijski direkciji in na mestnem magistratu ter tam predložiti svoj finančni prispevek v obliki periodičnih prostovoljnih prispevkov.⁶ Glede na skromno korespondenco je težko ugotoviti, kdo je bil začetni pobudnik za nastanek zavetišča, vendar pa bi se dalo domnevati, da je bil to guberalni svetnik Jožef Wagner, vsekakor pa so pri nastajanju sodelovali poleg Wagnerja še guberalni svetnik in policijski direktor Leopold Sicard, trgovec Adam Heinrich Hohn in pa tudi ljubljanski župan Janez Hradetzky.⁷

Statut ustanove in društva

Statut in pravila »Kleinkinder Bewahr Anstalt in Laibach« tako ustanove kot tudi društva so postavile osnove delovanja. V statutu z datumom 14. avgust 1835 je zapisano, da člani društva plačujejo prispevek oziroma članarino, in prispevajo k delovanju ter vodenju društva, prav tako pa so člani tega društva tudi vsi župniki v mestu in predmestju Ljubljane.

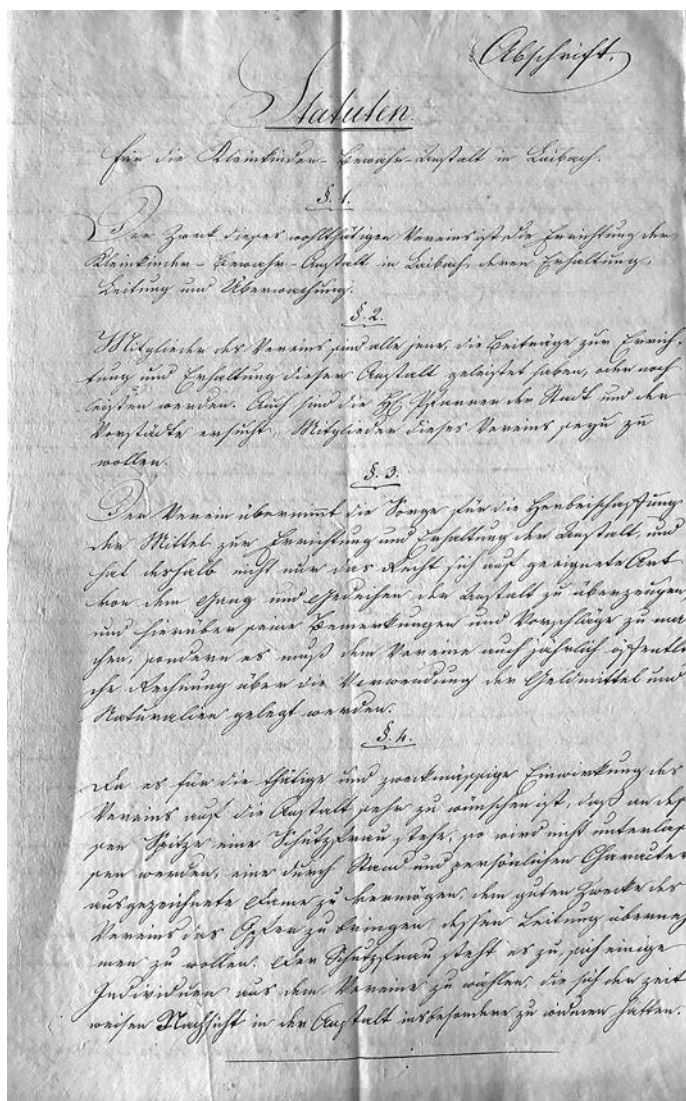
Društvo je bilo dolžno priskrbeti sredstva za vzdrževanje ustanove, poleg tega pa je letno plačevalo za vse denarne stroške in poskrbelo tudi za vse naturalije. Na čelu je bila predstojnica, primernege stanu in značaja, da z dobrim namenom služi sirotam, poleg tega se zaščitnica izbere, da ima vpogled v delovanje ustanove. Ta ustanova mora delovati po predpisih, ki jih je potrdil konzistorij in je pod nadzorstvom gubernija. Ker se je potreba po tej ustanovi najprej pokazala v župniji sv. Jakoba, je bilo predvideno, da se najprej iz te župnije sprejme otroke in pa tudi iz drugih mestnih in primestnih župnij, v kolikor bi bil še prostor.

Za vodenje te ustanove je bil nastavljen en direktor, z dvema predstojnikoma, ki sta bila zadolžena za ekonomske zadeve in blagajno, direktor pa je bil vsakokratni župnik pri sv. Jakobu. K delu direktorja je sodila tudi skrb za celotno gospodarsko delovanje ustanove ter skrb za nadaljnji obstoj, poskrbeti pa je moral tudi za letne račune ter jih predložiti konzistoriju.

Glavni namen ustanove je bil poskrbeti za otroke v starosti od drugega do šestega leta, ki so bili za obiskovanje šol še premajhni, in so v času, ko so njihovi finančno slabo stoječi starši delali, bili brez nadzora. Cilj ustanove je tako bil poskrbeti za mentalni in fizični razvoj otrok. Pri čemer so starši otroke predali v brezplačno varstvo, vendar pa so morali direktorju s primernimi dokumenti dokazati, da zaradi revščine ne zmorejo plačevati varstva, pa tudi da so otroci cepljeni ter nimajo telesnih hib ali bolezni, ki bi lahko vplivale na druge otroke. Kontrolo nad zdravstvenim stanjem otrok pa je imel tamkajšnji zdravnik, ki je tedensko obiskal ustanovo in zagotovil, da so bili otroci vsaj enkrat pregledani

⁶ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Povabilo, 24. 2. 1834.

⁷ Janez Nepomuk Hradetzky (1775–1846) je bil ljubljanski župan v letih 1820–1846.

Statut zavetišča (SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1)

ter je tudi poskrbel, da so se bolni otroci vrnili domov. Starši, ki niso sodili med najbolj revne, so za varstvo svojih otrok finančno prispevali – v osnutku statuta so predpostavljali, da 3 krajcarje tedensko.

Pisci statuta so se zavedali, da bodo v ustanovi otroci iz revnih družin in so zato predvidevali, da se slabo oblečenih otrok ne sme zvrniti, vendar pa so vztrajali pri zahtevi, da so otroci čisti, oprani, zašiti in počesani. V poletnem času naj bi otroci prihajali okrog 6h zjutraj, v zimskem ob 7h vendar ne sami ampak v spremstvu, ob 12h so otroci odšli na kosilo, ali pa pojedli tisto, kar so jim starši dali s seboj. Ob 13h so se otroci vrnili v ustanovo. Domov pa so se vrnili popoldan ob 17h pozimi in ob 19h poleti.

Za neposreden nadzor in vodstvo nad fizičnim ter umskim delom v ustanovi so bili zadolženi direktor, učitelj in vsi pripadajoči pomočniki, pri tem je bilo odvisno, ali bo prisotno večje ali manjše število otrok ter glede na premoženje, ki bi ga ustanova uspela zagotoviti in bi s tem lahko plačala več osebja. Aktivnosti so potekale v enem ali več prostorih ter na travnatem igrišču. Kot temelj za človeški blagor so postavili versko izobrazbo, zato je imelo vodstvo na začetku in ob zaključku skupno molitev ali pa petje, ter slikovno predstavitev iz biblične zgodovine, da so se pri otrocih lahko razvili verski občutki ter razjasnili osnovni verski pojmi kot tudi moralne vrline, etika in pobožnost.

Metode, po katerih naj bi učili učitelj ali učiteljica, naj bi se menjale glede na starost otrok, zmožnost dojemanja in primernost, pri čemer bi z vsemi možnimi sredstvi poskrbeli za intelektualni, moralni in fizični razvoj. Poleg tega pa bi tudi s stalnim informiranjem in medsebojnim sodelovanjem poskrbeli za prvo osnovno znanje in razvoj, poleg tega je bilo poudarjeno, da je glavni namen ustanove otroke vzgojiti v verne, moralne in delovne ljudi.

Da bi se javnost lahko seznani z delovanjem ustanove, pa so predvidevali možnost, da so obiskovalci lahko prihajali na ogled med 10h in 12h dopoldan, popoldan pa med 16h in 18h ter da bi pri vhodu v šolo postavili skrinjico z napisom »za najbolj revne otroke«. Direkcija pa bi iz teh prispevkov poskrbela za najbolj potrebne stvari za revne otroke npr. obutev, hrana.⁸

Predhodno je nastal osnutek statuta ženskega društva za Otroško zavetišče v Ljubljani, ki

⁸ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Statuten für die Kleinkinder BewahrAnstalt in Laibach.

je imel 30 členov in je za razliko od statuta ustanove urejal še vlogo društva pri delovanju zavetišča. Osnutek je tako predvideval, da bi gospe, ki so želele sodelovati, plačale letno članarino v višini vsaj 40 goldinarjev za delovanje ustanove. Vse gospe, ki bi plačale navedeno vsoto, bi bile priznane kot članice, poleg tega bi bilo njihovo ime navedeno na seznamu dobrotnikov ustanove ter s tem tudi objavljeno. Vodstvo ženskega društva je bilo sestavljeno iz komiteja, v katerem so bile predstojnica in 12 članic društva: štiri so bile izbrane od plemiškega stanu, štiri iz vrst mestnih veljakov ter štiri iz meščanskega stanu. Dame, ki pa bi letno darovale vsaj 100 goldinarjev, pa bi bile avtomatično članice komiteja. Za pomoč, nasvete in poslovanje društva so bili predvideni štirje svetovalci, iz vsakega stanu po eden ter tudi iz duhovniških vrst, potem pa tajnik, blagajnik in ekonom, na katerih bi slonelo poslovanje ustanove.⁹

Iz osnutka 30 členov ženskega društva so tako izluščili le člene, dejansko vezane na delovanje ustanove, in teh 18 členov je predstavljalo statut Otroškega zavetišča v Ljubljani. Iz gradiva, ki je na voljo, ni razvidno, da bi bil statut ženskega društva kadarkoli potrjen, vendar pa je iz kasnejših dokumentov razbrati, da je bila vsebina preostalih členov statuta v praksi izvedena. Guberialni svetnik Wagner je kot član začasnega vodstva končno verzijo statuta predložil 16. decembra 1834 v potrditev Deželni vladi za Kranjsko, pri čemer je bil statut dejansko potrjen šele 14. avgusta 1835, ko je ustanova že več kot pol leta delovala. S tem dnem je bilo provizorično vodstvo tudi potrjeno in nastavljeni vsi zahtevani organi, vzpostavljeno računovodstvo, nadzor nad inventarjem in vsega drugega.¹⁰ Direktor ustanove je bil vsakokratni župnik pri sv. Jakobu, takrat je to nalogo opravljal Janez Krizostom Pohlin,¹¹ ki je bil na tem mestu vse do leta 1850. Ekonom in blagajnik je postal trgovec Adam Heinrich Hohn, ki je to delo opravljal vse do 10. avgusta 1836, ko je to delo prevzel livar zvonov Anton Samassa.¹² Sodelovali pa so še tudi ravnatelj Janez Nepomuk Schlacker¹³, ljubljanski župan Hradetzky in predstojnik križnikov v Ljubljani.

Prva predstojnica zavetišča je bila žena deželnega predsednika baronica Magdalena von Schmidburg, pri čemer je ostalo v praksi tudi kasneje, da je vlogo predstojnice prevzela vsakokratna predsednikova žena.

Delovanje Otroškega dnevnega zavetišča v Ljubljani

Ustanova je začela z delovanjem veliko pred potrditvijo statuta. Po objavi javnega vabila k sodelovanju februarja 1834 so pristojni menili, da se je s prostovoljnimi prispevki nabralo dovolj denarja za dve leti delovanja ustanove. Interes bogatih in plemenitih je bil zelo velik, poleg tega so nekaj tednov po uspehu vpisa izpeljali tudi kampanjo in sicer ples v redutni dvorani pa tudi uspešno žrebanje dobitkov, s čemer so bili zelo zadovoljni.¹⁴

Med prvimi člani, ki so prispevali denar za ustanovitev ter potem letno redno darovali določeno vsoto, so bili že navedena baron in baronica Schmidburg,

⁹ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Entwurf der Statuten des Frauen-Vereins für eine Kleinkinder-Bewahranstalt in Laibach, 14. 8. 1835.

¹⁰ Radics: *Festschrift zur Feier des 75jährigen Bestandes der Kleinkinder-Bewahranstalt in Laibach*, str. 9.

¹¹ Janez Krizostom Pohlin (1780–1850) je ves čas svojega duhovniškega delovanja preživel v župniji sv. Jakoba v Ljubljani in sicer vse od 1805 do svoje smrti 1850.

¹² Anton Samassa (1808–1883) je bil lastnik glavne in v tem času edine livarne zvonov na Kranjskem.

¹³ Janez Nepomuk Schlacker (1791–1863) je bil duhovnik, profesor pedagogike in metodike, v letih 1828–1858 pa ravnatelj ljubljanske Cesarsko kraljeve normalne glavne šole.

¹⁴ Radics: *Festschrift zur Feier des 75jährigen Bestandes der Kleinkinder-Bewahranstalt in Laibach*, str. 6.

Pogled na župnišče sv. Jakoba iz Rožne ulice 2 in Gornjega trga leta 1910 (SI_ZAL_LJU/0342 Zbirka fotografij, A01-024)

njuni hčeri Antonija¹⁵ in Matilda Schmidburg, baronica in baron Elizabeta ter Anton Codelli,¹⁶ guberalni svetnik Vesel in njegova žena, dvorni svetnik Karl von Welsperg,¹⁷ guberalni svetnik Jožef Wagner in njegova žena, ravnatelj Janez Schlacker, ljubljanski stolni dekan Urban Jerin, trgovec Ignacij Bernbacher, ljubljanski stolni kanonik Jakob Praprotnik, župnik pri sv. Petru Janez Bedenčič ter vrsta drugih.¹⁸

Začasno vodstvo je na podlagi finančnega uspeha in pridobljenih članov sklenilo čimprej odpreti ustanovo. Tako so 20. oktobra objavili, da je zavetišče pripravljeno za sprejem otrok in za 4. november 1834 najavili slovesno otvoritev.¹⁹

Za zavetišče so potrebovali dovolj velik prostor in tako je začasno vodstvo zavetišča s Katarino, Jožefo in Florjanom Helwigom sklenilo pogodbo o najemu prvega nadstropja hiše in celotnega vrta na Rožni ulici 108 v župniji sv. Jakoba. Cena letnega najema je znašala 140 goldinarjev, vendar pa je Katarina Helwig, dimnikarjeva vdova, vodstvu ustanove 18. januarja 1836 sporočila, da letno najemnino povečuje iz 140 na 180 goldinarjev, ker povzročajo tako velik hrup in škodo, če pa se ne strinjajo, bo pa našla koga drugega za najem.²⁰ Najemodajalci Helwigovi so tako 5. marca 1836 z vodstvom zavetišča sklenili novo pogodbo za novo vsoto 180 goldinarjev letno.²¹

Na slovesni otvoritvi 4. novembra 1834 se je zbrala množica pomembnih ljudi. Ob 10. uri je bila v cerkvi pri sv. Jakobu slovesna maša, pri kateri so prisostvovali vsi, ki so aktivno delovali pri ustanovi, skratka zbrali so se vsi pomembni možje in žene v Ljubljani, na čelu je bil deželni predsednik Schmidburg²² in njegova žena Magdalena, ki je bila glavna pokroviteljica oziroma predstojnica ustanove, poleg njih pa še ljubljanski knezoškof Anton Alojzij Wolf, ki je bil vsa leta med glavnimi dobrotniki, ter drugi gospe in gospodje. Po slovesni maši so se vsi zbrali na vrtu

¹⁵ Antonija von Schmidburg, roj. 1809, hči deželnega predsednika je bila kasneje žena Antona Codellija.

¹⁶ Elizabeta Codelli, roj. 1777, je bila mati Antona Codellija (1800–1883).

¹⁷ Karl von Welsperg (1779–1873) je bil dvorni svetnik in namestnik deželnega predsednika Ilirije.

¹⁸ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Prostovoljni prispevki, 16. 3. 1834.

¹⁹ Radics: *Festschrift zur Feier des 75jährigen Bestandes der Kleinkinder-Bewahranstalt in Laibach*, str. 6.

²⁰ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Dopis Katarine Helwig zavetišču, 18. 1. 1836.

²¹ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Pogodba Katarina Helwig in zavetišču, 5. 3. 1836.

²² Jožef Kamilo Schmidburg (1779–1846) je bil deželni predsednik Ilirije od leta 1822 dalje.

ustanove skupaj z otroki in njihovimi starši. V imenu otrok in staršev se je za zbran denar in trud posameznikov ljubljanski župan Janez Hradetzky zahvalil organizatorjem. Poročilo o dogodku je bilo z vsemi pohvalami objavljeno v *Illyrisches Blatt* 15. novembra 1834.²³

Ko so jeseni leta 1834 odprli ustanovo, je samo v času od 27. do 31. oktobra začelo obiskovati zavetišče 108 otrok, do konca leta pa se je pridružilo še novih 8, od tega je bilo 65 fantov in 51 deklic. V zavetišču so ob vpisu otrok pripravili natančne sezname otrok. Poleg so navedli tudi starše ter njihov poklic oziroma delo; starost otrok; naslov, na katerem je družina bivala; datum, ko je otrok začel obiskovati ustanovo in pa ponekod so bile tudi pripombe glede finančnega stanja družine (revni, zelo revni). Starost otrok, ki so obiskovali zavetišče, je imela razpon od 4 do 6 let. Otroci, ki so preživljali čas v otroškem zavetišču, so tako prihajali iz naslednjih ulic – Reber, Žabjak (Froschplatz), Florijanska ulica (Floriangasse), Karlovsko predmestje, Šentjakob, Hrenova ulica (Krengasse), Stari trg, Kastel (Grad), Trnovo, Rožna ulica (Rosengasse), Krakovo, Rothgasse, Gradišče, Šentpetersko predmestje, Poljane, Gosposka ulica (Herrngasse), Breg (Rann), Krojaška ulica (Schneidergasse), Trg, Križevniška ulica (Deutschgasse), Špitalska ulica (Spitalgasse), Židovska steza (Judensteig).²⁴

Otroci so prihajali iz družin različnih delavcev, veliko je bilo dninarjev, otrok raznih vdov, nekaj je bilo sirot ali pa brez mater, otroci peric, vrtnarjev, nadzornikov, rejniških staršev, privatnih pisarjev, delavcev v knjigoveznih, pekov, ribičev, furmanov, čevljarjev, čolnarjev, tesarjev, opekarjev, sodarjev, nakladalcev, kramarjev, padarjev, kočijažev, kamnosekov, ključavničarjev, hišnikov, gostilničarjev, prodajalcev sadja, policajev, delavcev v cukrarni, redkeje pa med njimi najdemo tudi muzikante, revizorje, pa tudi razne pisarniške pomočnike in uradniške delavce.²⁵ Žal je ohranjen samo seznam iz prvega leta, kasnejših seznamov ni, da bi lahko spremljali podatke.

Prvi nastavljeni učitelj je bil Anton Majhnič, ki pa je pred samim začetkom delovanja ustanove odpotoval v Gradec na ogled podobnega otroškega zavetišča. Prva varuška otrok pa je bila Marija Dietrich.²⁶ Kasneje pa je v dokumentaciji navedena varuška Lucija Špenger.²⁷

Pridobivanje finančnih sredstev

Ustanova je za svoje delovanje potrebovala reden dotok denarja, saj je imela zelo veliko stroškov. Začetno zbiranje denarja s prostovoljnimi prispevki ni bilo dovolj za vse redne stroške.

Pregled prihodkov in izdatkov za obdobje od 4. novembra 1834 do 31. oktobra 1835, pokaže začetno sliko financ. Z enkratnimi prostovoljnimi prispevki so zbrali 921 gld., z letnimi pa 154 gld., s prispevkom od loterije takratnega Casinoverein so dobili 820 gld., že takoj prvo leto pa so otroci tudi začeli z izdelovanjem volnenih nogavic in z njihovo prodajo zaslužili 4.20 gld. Vsi prihodki skupaj so tako znašali 1.899 gld. Stroški ureditve zavetišča so znašali 236 gld., stroški vzdrževanja so bili 541 gld. Že v času nastajanja ustanove so z izbranimi sredstvi kupili dve državni obveznici, najprej 3. junija 1834 eno za 502,47 gld.

²³ Kleinkinder-Bewahranstalt. V: *Illyrisches Blatt*, št. 46, 15. 11. 1834, str. 1; Radics: *Festschrift zur Feier des 75jährigen Bestandes der Kleinkinder-Bewahranstalt in Laibach*, str. 9.

²⁴ Valenčič: *Zgodovina ljubljanskih uličnih imen*, str. 243–260.

²⁵ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Seznam otrok, ki obiskujejo zavetišče v letih 1834–1835.

²⁶ Radics: *Festschrift zur Feier des 75jährigen Bestandes der Kleinkinder-Bewahranstalt in Laibach*, str. 12.

²⁷ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Izpis plačil za mesec april 1843.

in še potem 24. novembra 1834 eno za 507,20 gld. z namenom, da bi denar smiselno naložili, saj so potem vsako leto imeli 5% obresti.²⁸ Vseh stroškov je tako skupaj zneslo 1.788 gld. V blagajni je tako za naslednje leto ostalo 110 gld.²⁹

Obračunsko leto je bilo običajno od novembra enega leta do oktobra naslednjega leta, tako da je bilo za leto 1836 sledeča finančna situacija.

Prihodki so znašali takole:

Ostanek iz prejšnjega leta	110
5% obresti od obligacij 2×500	50
Trije kuponi	37.30
Prispevek ukinjenega bralnega društva	44.55
Prostovoljni prispevki	219.30
Prispevek barona Mandel ³⁰	20
Prispevek neznane osebe	50
Prispevki od tombole v Kazini	58.26
Prispevki od otroških prirediteljev	32.26
Prispevki od vesellic	143.24
prispevki od prodaje otroških pletenin	17.14
plačila staršev za tedenske vzdrževalnine	19.24
Skupaj	834.15

Odhodki so bili:

Plačilo za delo učitelja po 20 gld. na mesec	240
Plačilo za delo varuške po 6.40 gld. na mesec	80
Davek povezan z najemom stanovanja	35
10 klafter lesa za kurjavo za dve zimi	45.35
Izdatki za razne pripomočke in naprave	35.50
Skupaj	617.28

Na računu ustanove je tako za naslednje leto ostalo 216.47 gld.³¹

V letu 1834 je bilo v Ljubljani ukinjeno bralno društvo Leseverein in ob zaprtju so bile finance društva prenešene na predstojnico Otroškega zavetišča baronico Magdaleno von Schmidburg in sicer v višini 44.33 gld., ki je denar dala v blagajno zavetišča.³² Vodstvo Kazine pa je dobiček od vsakoletne tombole darovalo zavetišču.

Magdalena von Schmidburg je bila izredno prizadevna in zagnana skrbnica Otroškega zavetišča, pri čemer je poleg skrbi in prizadevnosti pomagala tudi finančno. V zimskem času je tako poskrbela za organizacijo vesellic, ki so v letu 1836 prinesle zavidljivo vsoto denarja čez 140 gld. Ker so se tovrstni dogodki dobro prijeli in so tudi prinašali konkretno vsoto, pa tudi očitno je bil tako ugled kot tudi vpliv baronice Schmidburg precej velik, je Kazina 15. marca 1841 dala na voljo svoje prostore za veselice, pri tem so določili znesek za obisk posame-

²⁸ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Obligacije 1834.

²⁹ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Pregled prihodkov in izdatkov, 4. 11. 1834–okt. 1834.

³⁰ Verjetno gre za Franca Ksaverija Mandela, ki je bil v Gradcu v vojaški službi.

³¹ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Pregled prihodkov in izdatkov, november 1835–oktober 1836.

³² SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Dopis baronice Schmidburg glede zneska 44 gld., 5. 1. 1836; Radics: *Festschrift zur Feier des 75jährigen Bestandes der Kleinkinder-Bewahranstalt in Laibach*, str. 11;

znikov in sicer 7.30 gld. V letu 1841 je tako baronica Schmidburg od teh veselíc blagajniku Samassi izročila vsoto 356.46 gld.³³

Iz leta v leto so se dohodki počasi nabirali, tako da je vsako leto ostala večja vsota denarja. Leta 1841 so prihranki iz prejšnjih let in pa še predhodni kapital znašali 2.441,16 gld. Vsi prihodki v letu 1841 pa so bili:

Ostanek iz prejšnjega leta	2.441,16
5% obresti od obligacij 2×500	50
Prostovoljni prispevek ljubljanskega škofa	30
Prostovoljni prispevek ljubljanskega stolnega kapitlja	39.30
Prostovoljni prispevek ljubljanskih gospa	329
Prispevek neznane osebe	20
Znesek od prireditve plesa v redutni dvorani	263.18
Znesek od veselíc v Kazini	356.46
Obresti od vsote v Ljubljanski hranilnici	35,53
Tedenske vzdrževalnine za otroke od staršev	54.25
Skupaj	3.620.28

Odhodki za leto 1841 pa so znašali:

Plačilo za delo učitelja	240
Plačilo za delo varuške in dekle	136
Razne izredne nagrade	50
Najemnina prostorov in davek	216
Ogrevanje	23.30
Stroški hrane 8 mesecev za približno 45 otrok	288,52
Stroški za namestitev dveh vojakov ³⁴	12
Nabava kuhinjskih pripomočkov	6,22
Popravila in podobno	30,03
5% davek od 358,30	17,55
Skupaj	1.019,08

V naslednje leto se je tako preneslo 2.600, 25 gld.³⁵ Konec leta 1841 so tako imeli že lep kupček denarja.

V letu 1844 je bila finančna situacija zavetišča precej drugačna, saj se je v letu 1843 zaradi nakupa hiše v Florjanovi ulici in pa potem prenove precej zadolžila.

Stanje dohodkov in prihodkov je bilo sledeče:

Ostanek iz prejšnjega leta	378
Prostovoljni prispevek ljubljanskega škofa Antona Wolfa	50
Prostovoljni prispevek ljubljanskega stolnega kapitlja in drugih duhovnikov	41
Prostovoljni prispevek ljubljanskih gospa	510
Prispevek Karla von Auersperga v Pragi	20
Prispevek Polikarpa Parovicha von Czubarja, kraljevega madžarskega dvornega kuharskega mojstra	12
Prispevki ljubljanskih meščanov	130
Cesarjevo darilo	300

³³ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Protokol glede veselíc 17. 3. 1841.

³⁴ Anton Samassa je izvedel plačilo za 6 gld. za hišo št. 108 kot denarni odkup za nastanitev dveh vojakov (SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Pobotnica za 6 gld.).

³⁵ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Izkaz prihodkov in odhodkov za leto 1841.

Znesek od prireditve plesa v redutni dvorani	501
Znesek od veselja v Kazini	324
Ogled jaslic pri glavarju Schima	65
Darilo Ignacija Bernbacherja za stroške za otroke	50
Obresti od denarja v Ljubljanski hranilnici	13
Tedenske vzdrževalnine za otroke od staršev	27
Obresti	251
Skupaj	2.673

Večina odhodkov je bila vedno istih, pridružilo pa se je še odplačevanje:

Plačilo za delo učitelja	240
Plačilo za delo varuške in dekle	132
Nagrada blagajniku	63
Ogrevanje	48
Stroški hrane 8 mesecev za približno 45 otrok	152
Davki od pobranih darov od članic	35
Davki in zavarovanja	42
Zidarski račun za zaostala plačila od prejšnjih let	238
Nova oprema in popravila	139
Davek od pasivnih kapitalij	333
Obrok za plačilo kredita	1.000
Takse	42
Skupaj	2.465

Razlika, ki se je prenesla v naslednje leto, pa je znašala 207 gld.³⁶

Kot je razvidno iz letnih finančnih poročil, je bil eden stalnih prispevkov izkupiček iz vsakoletnega velikega plesa v maskah v redutni dvorani. Dobiček od plesa je bil eden od bolj pomembnih dohodkov, saj če primerjamo leta 1844 je zavetišče od plesa dobilo 501 gld., medtem ko so stroški za učitelja za celo leto znašali 240 gld.

Društvo je vsako leto pripravilo veliki ples v maskah in sicer v mesecu februarju, leta 1840 je bil 12. 2., 1843 pa 15. 2. – se pravi pred postom. Ples je potekal v ljubljanski redutni dvorani. Karte za ples je bilo mogoče kupiti v trgovinah Jožefa Karingerja³⁷ na Glavnem trgu, Ignacija Bernbacherja na Francovem nabrežju, Heinricha Adama Hohna na Starem trgu, pa tudi v Kazino društvu z zgradbi Kazine. Ena karta naj bi stala 40 gld. na osebo vendar brez sedeža. Ples se je začel ob pol osmih.³⁸

Ples v maskah je bil očitno zelo dobro obiskan, leta 1841 so prodali 539 kart, za kar so dobili 409 gld., za razne stroške je šlo 146 gld., tako da je ostalo 263 gld.,³⁹ leta 1844 prodali 902 vstopnici in s tem zaslužili 643 gld., pri čemer je bilo še 142 gld. raznih stroškov in zavetišču je tako ostalo 501 gld. Stroški za ples so bili sestavljeni predvsem iz najema dvorane, porabljenih sveč za razsvetljavo, za muziko, tiskovine, vsa potrebna opravljena dela, dva blagajnika, pobiralca kart ter gasilsko, vojaško in policijsko stražo.⁴⁰

³⁶ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Pregled prihodkov in izdatkov za leto 1844, 1. 11. 1844.

³⁷ Jožef Karinger, roj. 1799, je bil ugleden ljubljanski urar trgovec.

³⁸ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Vabilo na ples 1840; Vabilo na ples, 15. 2. 1843; Vabilo na ples, 21. 1. 1846.

³⁹ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Protokol od 20. 1. 1841 glede plesa v maskah, 24. 1. 1841.

⁴⁰ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Izkaz prihodkov in odhodkov za ples 1844, 22. 1. 1846.

V božičnem času so pripravili še eno dobrodelno akcijo pri glavarju Schima v prvem nadstropju hiše št. 67 v Poljanskem predmestju in sicer ogled jaslic, obiskovalci so si jih lahko v času od 14. decembra pa vse do svečnice ogledali ob določenih urah, prispevki pa so bili namenjeni za zavetišče. V ta namen so zbrali 65 gld.⁴¹

Poleg plesa in igre pa so poskušali vse narediti za večjo popularizacijo in pridobivanje novih dobrotnikov, tako so recimo 13. februarja 1836 objavili, da bo 28. marca javna predstavitev delovanja ustanove v filharmonični dvorani stavbe nemškega viteškega reda (križnikov).⁴²

Društvo je vsako leto objavilo povabilo v Illyrisches Blatt k vpisu prostovoljnih prispevkov, pri čemer so bili prispevki lahko mesečni, kvartalni, polletni ali letni.⁴³ Ob vsakoletnih povabilih k darovanju denarja so zapisali, da je cesarica Karolina Avgusta zaščitnica vseh tovrstnih društev v Habsburški monarhiji ter s tem poskušali pridobiti vse ugledne in bogate ljubljanske meščane ter plemiče.⁴⁴

Delovanje zavetišča

Dnevi v zavetišču so potekali tako, kot je predvideval statut. Po prihodu zjutraj so se dečki do 9.45 igrali skupaj z učiteljem, ki jih je potem do 11h poučeval črkovanje in računanje na pamet. Deklice so se učile plesti nogavice in jopice, pri čemer so volno prispevale članice društva vseh stanov. Spletene izdelke so potem razdelili med najrevnejše gojence. Kot piše Slokar so leta 1839 razdelili 30 jopic in 62 parov nogavic. Leta 1841 pa 43 jopic in 73 parov nogavic.⁴⁵ Določeno število pletenih izdelkov pa so tudi prodali.

Ob velikem številu otrok, ki so obiskovali zavetišče, se je pojavila potreba po drugem učitelju, vendar je bilo veliko težav okrog nastavitve. V dokumentih za leto 1838 najdemo ime drugega učitelja Matevža Kračmana, vendar pa je v letnih finančnih poročilih navedeno samo plačilo za enega učitelja, tako da je očitno prišlo do menjave.⁴⁶ Tako kot je bilo predvideno v osnutku statuta, so starši otrok plačevali 3 krajcarje (groše) tedensko, vendar pa so običajno plačevali za cel mesec skupaj, denar pa je pobiral učitelj ali varuška, ki sta ga potem izročila društvenemu blagajniku. Shranjeni pa so tudi izkazi, na katerih so drugačne vsote, kar nakazuje, da je možno, da so starši plačevali glede na finančne zmožnosti.⁴⁷

Od oktobra 1839 so najrevnejši otroci dobivali pozimi v zavetišču brezplačno kosilo. Leta 1840 je bilo takšnih otrok 40. Kot piše Slokar naj bi v času od otvoritve zavetišča 1834 pa do konca 1839 obiskovalo zavetišče 469 otrok (249 dečkov, 220 deklic). V letu 1840 je obiskovalo zavetišče 63 dečkov in 65 deklic, v letu 1841 pa 66 dečkov in 75 deklic.⁴⁸

Iz ohranjene dokumentacije zavetišča lahko iz računov za posamezne mesece sklepamo glede prehrane in količin ter stanja v kuhinji. V mesecu januarju, ki ima 31 dni in za darovanje hrane ni primeren mesec, saj nič ne raste, pri čemer

⁴¹ Krippenspiel. V: *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, št. 154, 28. 12. 1843, str. 1107.

⁴² Radics: *Festschrift zur Feier des 75jährigen Bestandes der Kleinkinder-Bewahranstalt in Laibach*, str. 13.

⁴³ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Povabilo k oddaji prispevkov, 28. 3. 1836.

⁴⁴ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Povabilo k oddaji prispevkov, 10. 1. 1838.

⁴⁵ Slokar: *Otroško zavetišče v Ljubljani*, str. 118.

⁴⁶ Radics: *Festschrift zur Feier des 75jährigen Bestandes der Kleinkinder-Bewahranstalt in Laibach*, str. 15.

⁴⁷ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Izpis plačil za mesec oktober 1843.

⁴⁸ Slokar: *Otroško zavetišče v Ljubljani*, str. 118.

Rožna ulica, na kateri je bilo leta 1834 odprto Otroško zavetišče, okoli leta 1960 (SI_ZAL_LJU/0342 Zbirka fotografij, A6-002-315).

lahko sklepamo, da je bilo tako potrebno nabaviti največ hrane. Največkrat v mesecu so naročili mleko in sicer kar 12 krat, kar pomeni skoraj vsak drugi dan, običajna količina je bila 10 mass (1 mass – bokal je 1,41 litra) v celem mesecu so tako naročili 135 bokalov mleka, kar zneso 190 litrov mleka. Druga najbolj pogosta naročena hrana – verjetno zaradi pokvarljivosti – je bilo meso, običajno so ga naročali po štiri funte (1 funt je 0,56 kg) skupaj, v celem mesecu so tako naročili 33 funtov mesa, kar zneso 18,50 kg. Pri nekaterih vrstah hrane žal na spisku ni navedene količine npr. kislja repa in jajca, oboje so naročili trikrat v mesecu, krompir, ki so ga dostavili enkrat, ter kruh, ki so ga dobili štirikrat. Za en mesec so potrebovali 5 funtov masti (2,8 kg), 10 funtov soli (5,6 kg), 28 funtov špeha (15,68 kg), od žitaric pa so potrebovali 40 bokalov bele moke (56,4 kg), 40 bokalov ajdove moke (56,4 kg), 14 bokalov proso (20 kg) in 10 bokalov pšeničnega zdroba (14 kg), enkrat mesečno pa so naročili tudi kašo – običajno 10 bokalov (14 kg).⁴⁹

Poleg hrane za otroke pa so v zavetišču potrebovali tudi drva za kurjavo, pri čemer so se večkrat našli dobrotniki, ki so imeli v lasti velike gozdove, tako so iz gospostva Goričane, ki je bilo v lasti ljubljanske škofije, poleti leta 1844 zavetišču pripeljali približno 4 klaftre⁵⁰ bukovega lesa za kurjavo.⁵¹ Med redne stroške vzdrževanja ustanove pa so sodili še vsi pripomočki, ki so jih potrebovali tako za izvajanje dejavnosti z otroki kot tudi v okviru kuhinje in samih prostorov. Med nakupe za uporabo v gospodinjstvu so tako sodili pesek, škafi za

⁴⁹ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Mesečni sezname nabavljene hrane, november 1840 – oktober 1841.

⁵⁰ Klafta je tako prostorninska mera za drva kot tudi dolžinska mera. V tem primeru gre za 12 m³ drv, kajti 1 klafta je 4 m³.

⁵¹ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Pismo zavetišču od ljubljanskega ordinariata, 2. 7. 1844.

vodo, sekire, posode za kuhanje, slamnate košare, žage, lopate, nočne posode, za otroke pa razni pripomočki za igro, nit in igle za pletenje.⁵² Volne niso kupovali, saj so jim jo darovale članice društva.

Nakup lastnih prostorov

Prostori v Rožni ulici 108 so bili za tako veliko število otrok premajhni, poleg tega so imeli v najemu samo del stavbe in vrt, kar pa je bilo za delovanje ustanove z velikim prehajanjem ljudi problematično. Društvo je tako želelo urediti nepremičninski problem in zavetišču zagotoviti svoje prostore ter vrt za gibanje otrok.

Mihael Meloni je v pismu 11. decembra 1841 društvu in zavetišču v najem ponudil svojo hišo na Florjanovi ulici št. 63 oziroma prostore v prvem nadstropju, ki so že bili v tem času del nekega drugega najemu in je bilo zanje potrebno plačati 230 gld., ter še dve sobi v istem nadstropju, za katere pa bi računal 70 gld. in pa poleg še veliko dvorišče ter vrt, za kar bi društvu zaračunal vse skupaj 300 gld. Pri čemer je bilo do sv. Jurija potrebno plačati še obresti v znesku 125 gld. in pa 80 gld. za hišni davek, kar bi vse skupaj zneslo 505 gld. Meloni je želel najem za vsaj dve leti, poleg je še navedel, da bi bilo vmesno dvorišče v celoti od ustanove, vendar pa bi morali paziti, da ne bi prišlo do uničevanja lastnine.⁵³

Kakršenkoli najem za zavetišče je bil kratkoročna rešitev, ker pa je ustanova počasi nabirala finančna sredstva in tako se je v Ljubljanski hranilnici zbiral denar od vsakokratnih dobrodelnih dogodkov, tako da so bolj kot o najemu razmišljali o nakupu nepremičnine, ker bi s tem lahko tako prostore kot vrt prilagodili izključno namenu ustanove, ter bi se znebili sitnih lastnikov. V začetku januarja 1842 je bila izpeljana cenitev Melonijeve hiše, kjer je bil tudi podroben opis prostorov in stanja nepremičnine. Hiša je bila podkletena z dvema obokanima kletema. V pritličju je bilo najprej preddverje, obokana kuhinja, velika soba, manjša obokana soba, obokan hlev za 8 konjev, poleg tega pa še manjša obokana klet, stopnišče in shramba. V prvem nadstropju je bilo ponovno preddverje, dve obokani kuhinji, majhna obokana shramba, štiri sobe, manjša soba, dva kabineta in balkon. V drugem nadstropju pa je bilo preddverje zraven kuhinja, štiri sobe in majhna kuhinja. Na podstrešju so bila tla pokrita z opekami, ostrešje je bilo bolj slabo, dvojna streha pa je bila pokrita s strešniki.

Dvorišče je bilo obokano in je imelo z opeko ter z letvami pokrit vhod, poleg je bil zasilen hlev in remiza za voz, delno narejena v lesu, poleg pa še shramba in črpalka za vodnjak. Na robu hriba je bilo še drugo dvorišče z vhodom, ki je pokrito z opekami in lesom, od tu naprej pa z lesenimi latami ločen vrt, kjer so bila čez polovico sadna drevesa, čez polovico pa je bil breg. Štirje cenilci – Avgust Schneditz kot cenitveni komisar, Jožef von Radange kot zapisnikar ter Janez Košir in Venzl Vadlav kot zaprisežena cenilca so hišo po vseh odbitih zadevah (davki itd.) ocenili na 6.542 gld.⁵⁴

Mihael Meloni⁵⁵ je postal lastnik hiše na Florjanovi ulici št. 63 (po predhodnem številčenju je bila to hišna številka 123) leta 1827 in si je potem v toku časa nabral kar nekaj dolgov, zaradi česar je verjetno hiša tudi šla v prodajo.⁵⁶

Na samo hišo so bili vse od Melonijevega nakupa hiše vpisani številni dolgovi, ki pa so se z leti samo povečevali, kajti nabrale so se še obresti. Meloni si je

⁵² SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Nakup pripomočkov za ustanovo.

⁵³ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Pismo Mihaela Melonija, 11. 12. 1841.

⁵⁴ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Protokol NR. 1597, 10. 1. 1842.

⁵⁵ Mihael Meloni je bil po podatkih Popisa prebivalstva iz leta 1869 rojen leta 1795 v Višnji Gori.

⁵⁶ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Poravnava glede vrta in zidu, 1. 6. 1792.

*Cerkev sv. Florjana leta 1895 (SI_ZAL_LJU/0342
Zbirka fotografij, A01-070)*

1. februarja 1835 pri okrožnem sodniku v Bistrici Jožefu Merku izposodil 500 gld., pri čemer je v zastavo ponudil svojo hišo št. 63.⁵⁷ Meloni očitno dolga ni poravnal, saj je Merk 31. decembra 1841 pooblastil odvetnika Alberta Paschalija, da je zahteval in uredil terjatev denarja. Sodišče je tako 7. marca 1842 izreklo sodbo glede poravnave dolga.⁵⁸

Zadolžnica pri Jožefu Merku pa ni bil edini Melonijev dolg. V korist Marije Silič, rojene Avsenek, je bil vpisan dolg 1.000 gld. dne 30. avgusta 1835. Sledil je dolg z dne 1. septembra 1836 na Franca Luznerja oziroma njegovega zastopnika strica Jožefa Luznerja. Nov dolg je nastal 24. septembra 1836 za 500 gld., ki je bil napisan na zakonca Venzla in Jero Wrannz. V užitek Mihaela Jalna je bilo 1. maja 1838 izdano zadolžno pismo za 500 gld. Za ženo Jožefo Meloni sta bila na podlagi poročne pogodbe in potem za vzdrževanje njune hčere Sofije zopet vknjižena še dva nova zneska.⁵⁹

Odvetnik Blaž Crobath⁶⁰ je v imenu Otroškega zavetišča za Melonijevo hišo št. 63 oddal ponudbo na licitaciji, ki je bila izvedena 9. januarja 1843 zaradi Melonijevega dolga v znesku 2.500 gld. Ljubljansko hranilnico je zastopal dr. Maksimiljan Wurzbach. Vsi dolgovi so namreč skupaj z obrestmi in davki zelo zrasli in Ljubljanska hranilnica se je odločila prodati hišo najboljšemu ponudniku. Poleg Otroškega zavetišča so v licitaciji sodelovali tudi Franc Galle, Karl Wasitsch in Emanuel Heine, vendar pa je bila hiša prodana Otroškemu zavetišču za vsoto 6.525 gld.

Društvo je imelo konec leta 1842 v gotovini privarčevanega 3.049 gld., celotne zahtevane vsote pa ni imelo, vendar pa je bil nakup izpeljan s pomočjo nove zadolžitve pri Ljubljanski hranilnici. Blaž Crobath je že 9. januarja 1843 plačal davek in sodne stroške, ustanova pa je postala lastnica hiše z ozirom na sodno dodelitev z dne 18. julija 1843 z dokumentom št. 4915 kot zadolžnim pismom.⁶¹

Pri samem nakupu so plačali vse potrebne davke: hišni davek za posamezne mesece,

⁵⁷ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Zadolžnica Melonija za 500 gld., 1. 2. 1835.

⁵⁸ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Pooblastilo Merka Paschaliju, 31. 12. 1841; Sodba, 18. 3. 1842.

⁵⁹ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Intabulacija hiše št. 63, 1. 11. 1843.

⁶⁰ Blaž Crobath (1798–1848) je bil pravnik, v Ljubljani je imel od 1833 samostojno advokaturu, poleg tega pa je bil član muzejskega društva, pri njem so se zbirali slovenski izobraženci.

⁶¹ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Pojasnilo glede nakupa hiše št. 63, 27. 9. 1843.

dimnikarja, Ljubljanski hranilnici za dolg z dne 26. 7. 1833 za 500 gld., kar je skupaj za kapital, davek in sodne stroške zneslo 582 gld., in glede na zadolžno pismo od 15. marca 1834 za 2.500 gld. – kapital, davek in prinese stroške skupaj – 2.932 gld.

Za vse zavedene stroške je dobil Blaž Crobath posojilo za 3.500 gld., pri čemer je bilo potrebno Ljubljanski hranilnici še plačati 87 gld. za pobotnico, 200 gld. pa mu je dal še blagajnik Samassa.⁶²

Po samem nakupu hiše se je izkazalo, da bo ta potrebna temeljite prenove, tako da je žensko društvo prosilo Ignacija Bernbacherja, ker je bil zelo dejaven in zavzet za delovanje in razvoj zavetišča, naj v imenu društva poskrbi za preureditev in predelavo hiše ter pripadajočega vrta. Bernbacher je glede na potrebe zavetišča predelal celotno stavbo, prostor dvorišča in vrt smiselno in uporabno, da je bila več kot primerna za uporabo zavetišča. Poleg tega so dobili v uporabo tudi vinograd. V drugem nadstropju pa je bilo še dovolj prostora, da so bili nastanjeni najemniki.⁶³

Žensko društvo je tako pod vodstvom baronice Frančiške Weingarten imelo 19. oktobra 1843 ob 11. uri primopredajo prenovljene hiše.⁶⁴ Vodenje društva je namreč v letu 1840 prevzela baronica Weingartner, katere mož je bil baron Jožef Weingarten in je bil deželni predsednik Ilirije.

Bleščeča otvoritev in zavetišče, ki ni bilo več odvisno od zahtevnih najemodajalcev, pa ni moglo skriti stroškov in dolgov, ki so nastali pri prenovi. Društvo je pred nakupom hiše imelo na računu okrog 3.000 gld., še dodatnih 3.500 gld. so si ob nakupu izposodili, prenova hiše pa je znesla 3.790 gld., ob tem so morali še plačati različne davke, ki pa so skupaj nanесли 220 gld. Društvo je imelo tako s hišo v letu 1843 za 10.536 gld. stroškov, tako da je celoten dolg v Ljubljanski hranilnici znašal 6.500 gld. Vodstvo ustanove so ti dolgovi skrbeli, vendar pa so kmalu uspeli dolg zmanjšati za 1.000 gld. S pomočjo veselíc in pa daril dobrotnikov so uspeli nabrati 1.000 gld., tako da se je ta vsota dolgov zmanjšala na 5.500 gld.⁶⁵

Ignacij Bernbacher je kot skrbnik hiše št. 63 in hišni ekonom mestnemu in deželnemu so-

Pogled z Gornjega trga na cerkev sv. Florjana, hiše desno od cerkve je bila Florjanova ulica 63 z zavetiščem (SI_ZAL_LJU/0342 Zbirka fotografij, A3-041-016).

⁶² SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Magistrat svetuje po pregledu finančnih poročil, 12, 12, 1843.

⁶³ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Protokol, 15. 9. 1843.

⁶⁴ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Povabilo na primopredajo hiše 63, 17. 10. 1843.

⁶⁵ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Povabilo na primopredajo hiše 63, 17. 10. 1843.

dišču pisal glede ureditve meje in zidu med hišama št. 62 in 63. Sodišče je naprosil, da preuči zemljiške knjige in dokumentacijo z dne 1. junija 1792 in tudi listino z dne 30. decembra 1844, glede hiše št. 62 ter uredi vse zadeve z mejo. Z Jernejem in Marjeto Omejc iz hiše št. 62 oziroma prejšnje št. 124 so potrebovali dogovor, da bi lahko izpeljali vknjižbo v zemljiško knjigo.⁶⁶ Problem je predstavljal zid in vrt, ki ločuje obe hiši. Ta zid je bil ob prenovi hiše leta 1843 podaljšan in povišan. Po novem je dolžina znašala 6 dunajskih klafter in je ležal na dvorišču hiše št. 63 levo, kar sta Omejca tudi priznala in potrdila, da je ta zid lastnina hiše št. 63. Na podlagi potrjenega dogovora je takratni vodja zemljiške knjige Janez Hočevnar potrdil vpis v zemljiško knjigo in zavedel dolg.

Otroško zavetišče je 3. septembra 1844 doletela posebna čast, Ljubljano je namreč obiskal avstrijski cesar Ferdinand I. in njegova žena Marija Ana. Cesarica si je dopoldan 3. septembra med drugim ogledala zavetišče, kjer so jo nestrpno pričakovali. Prostore so okrasili, na oboke in arkade pa so spletki vence cvetja, na stopnišču pa je cesarico pričakala baronica Frančiška Weingartner v družbi z vsemi pomembnimi člani društva. Cesarica si je z veseljem ogledala novo prenovljene prostore, prisostvovala pri pouku in delavnicah otrok ter se vpisala v knjigo gostov. Na vrtu pa je bila pripravljeno še praznovanje, kjer si je lahko ogledala še igro otrok. Ob tej priložnosti so cesarici izročili tudi promemorio, v kateri so opisali celoten potek dogodkov pri nastanku zavetišča, pa tudi vse denarne težave, ki so jih ob tem pestile. Od cesarja Ferdinanda I. so z lepimi željami v ta namen prejeli 300 gld.⁶⁷

Ob priliki obiska cesarskega para so v zavetišču želeli izkazati zahvalo dvema najbolj zaslužnima članoma vodstva ustanove Ignaciju Bernbacherju in Antonu Samassi, tako da je cesar Ferdinand obema podelil zlati častni znak. Slovensna podelitev je bila 2. decembra 1844 v mestni hiši v sejni dvorani, kjer jima je okrožni glavar slavnostno izročil odlikovanje.⁶⁸

Podporo otroških dnevnim zavetiščem s strani oblasti iz Dunaja je bila že ves čas stalnica. Že ob ustanavljanju je grof Wurmbrand pisal vodstvu ustanove, da je cesarica zelo zadovoljna, ter da bo tudi on prispeval nekaj sredstev.⁶⁹ Poleg cesarskega para pa je vodstvu zavetišča čestital tudi Josef Wertheimer, načelnik prvega otroškega zavetišča na Dunaju v predmestju, in pri tem poudaril, da je cesarica mati Karolina Avgusta višja zaščitnica vseh ustanov v vzhodni monarhiji in da jim bodo darovali njeno sliko.⁷⁰

Zaključek

Otroško zavetišče v Ljubljani je delovalo še skozi celo 19. stoletje in potem globoko v 20. stoletje. Leta 1938 je v Ljubljani delovalo pet tovrstnih zavetišč in še vedno je bilo zavetišče pri sv. Florjanu edino, ki je bilo v lastni stavbi, vsi ostali so bili najemniki. Poleg tega je še vedno sprejemalo približno 100 otrok.⁷¹ Celotna zgodovina Otroškega zavetišča je tako preobsežna in še ni bila obdelana, kar pa bi zahtevalo kar nekaj časa in je verjetno stvar prihodnosti.

⁶⁶ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Dopis Ignaca Bernbacherja, 31. 12. 1844.

⁶⁷ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Potrdilo o prejemu zneska, 7. 9. 1844.

⁶⁸ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Dopis glede zaslužnih medalj, 30. 11. 1844.

⁶⁹ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Dopis grofa Wurmbranda, 26. 11. 1834.

⁷⁰ SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1, Dopis Josefa Wertheimerja, 4. 11. 1843.

⁷¹ Mestna otroška zavetišča in mladinsko skrbstvo sploh ... V: *Slovenski dom*, št. 262, 18. 11. 1938, str. 3.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

- SI_ZAL_LJU/0181, Otroško zavetišče pri sv. Florjanu, t. e. 1.

LITERATURA

Bonin, Zdenka: Ustanovitev in delovanje koprskega vrtca ter dobrodelne ustanove Grisoni do konca prve svetovne vojne. V: *Arhivi* 35 (2012), št. 2, str. 449–462.

Cvirn, Janez: Otroško zavetišče v Ljubljani. V: *Slovenska kronika XIX. stoletja*, knj. 1., (ur. Janez Cvirn et. al.). Ljubljana: Nova revija, 2001, str. 204.

Polajnar, Janez: Ljubljana med kongresom in potresom. V: *Zgodovina Ljubljane : od kolišč do zelene prestolnice* (ur. Mojca Ferle). Ljubljana: Mestni muzej, Muzeji in galerije mesta Ljubljane, 2018, str. 124–153.

Radics, Peter von: *Festschrift zur Feier des 75jährigen Bestandes der Kleinkinder-Bewahranstalt in Laibach*. Ljubljana: Kleinkinder-Bewahranstalt, 1909.

Slokar, Ivan: Prvo otroško zavetišče v Ljubljani. V: *Kronika Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev, 1963, str. 118–120.

Valenčič, Vlado: *Zgodovina ljubljanskih uličnih imen*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 1989.

ČASOPISNI VIRI

Kleinkinder-Bewahranstalt. V: *Illyrisches Blatt*, leto 15, 15. 11. 1834, št. 46, str. 1. Krippenspiel. V: *Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung*, 28. 12. 1843, št. 154, str. 1107.

Mestna otroška zavetišča in mladinsko skrbstvo sploh ... V: *Slovenski dom*, 18. 11. 1938, leto 3, št. 262, str. 3.

SUMMARY

CHILDREN'S SANCTUARY IN LJUBLJANA – ESTABLISHMENT AND OPERATION IN ITS FIRST DECADE (1834–1844)

The article deals with the establishment and development of the first Children's sanctuary in Ljubljana. The Austrian monarchy confirmed its establishment, yet did not finance its operation. The institution was financed with contributions of individuals and through charity events; the initiative was therefore in the hands of the richer and more influential social class in Ljubljana.

On February 24, 1834, founders invited wealthy citizens of Ljubljana to help finance the sanctuary with voluntary contributions. The Children's day sanctuary, which provided day shelter for children between the age of two and six, was opened on November 4, 1834 in rented premises on Rožna ulica 108 in Ljubljana. The institution's goal was to take care of the mental and physical development of children, whose financially unstable parents worked and could not look after them. Free day care was organized for children whose parents provided evidence of their financial status, the children had to be vaccinated and without medical conditions which could affect other children. A doctor who weekly performed medical examinations at the institution confirmed their medical suitability. Parents, who had enough money, paid three kreuzer weekly per child.

Day care began at 6 o'clock in the morning in the summer and at 7 o'clock in the winter. Those children, who had lunch at home, left the sanctuary at 12 o'clock, returned an hour later and stayed until 5 o'clock in the afternoon in the summer and 7 o'clock in the winter. Some children stayed in the sanctuary during lunch, but the parents had to provide their food. In 1839, lunch was provided at the sanctuary for all children.

On August 14, 1835, the Carniolan Provincial Government confirmed the sanctuary's statute. This was a foundation for appointing a temporary management and all mandatory sectors for the functioning of the sanctuary. The institution was led by a current priest at St. Jacob, the first being Janez Krizostom Pohlim, who managed the sanctuary until 1850. Merchant Adam Heinrich Hohn was treasurer until August 10, 1836, and was succeeded by bell founder Anton Samassa. Other important citizens also worked with the sanctuary. The first sanctuary matron was baroness Magdalena von Schmidburg, the wife of the provincial president. Afterwards, president's wives were always entrusted with the role of the matron. The first teacher was Anton Mahnič, who beforehand inspected the functioning of similar institutions in Graz. Marija Dietrich was the first governess. In 1834, 116 children, who came from St. Jacob and Trnovo parishes, were admitted and this number barely changed though the years.

The institution's finances were mainly provided by yearly voluntary contributions, interest from debenture shares, bought in the first year, and with the organization of yearly masked balls, Christmas crib viewings, festivities in salons and in the Kazina building. A small income consisted of parents' weekly payments and the income from selling knitted products made by the children.

On January 9, 1843, the institution bought a house with a yard in Florijanovna ulica from Mihael Meloni for 6.525 florins. The investment and its renovation in the amount of 3.790 florins was financed with a mortgage on the house and paid in instalments.

The Children's sanctuary was in function through the 19th and in the beginning of the 20th century; in 1938, there were five such institutions in Ljubljana and one of them was the Children's sanctuary at St. Florian.